

BÖLÜM 8

AFETLER VE KADIN ÜREME SAĞLIĞI

Eda CANGÖL¹

Emine YAZ²

GİRİŞ

Afetler, insanların risk altında olduğu, mevcut imkânların müdahale için yetersiz kaldığı ve diğer ülkelerin kaynaklarının da harekete geçirilmesini gerektiren, büyük can ve mal kayıplarına sebep olan ani ve istenmeyen olaylardır (1). Bu durumlar içerisinde ihmal edilen konulardan birisi üreme sağlığıdır.

Cinsel sağlık ve üreme sağlığı, doğum kontrolüne erişim, doğurganlık ve infertilite, anne ve perinatal sağlık, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların (CYBE) önlenmesi ve tedavisi, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetten korunma ve güvenli ve sağlıklı ilişkiler konusunda eğitimi kapsayan geniş bir hizmet yelpazesini ifade eder. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim bir insan hakkıdır ve evrensel sağlık kapsamının sağlanmasının bir parçası olarak tüm insanların yaşamları boyunca erişebilmesi gerekir (2).

Kadınların üreme sağlığı, yalnızca bireysel sağlıkları açısından değil, aynı zamanda gelecek nesillerin sağlığı ve toplumun genel refahı açısından da büyük önem taşımaktadır. Doğurganlık süreci kadın bedeninde gerçekleştiğinden, bu süreçte yaşanan fiziksel ve psikolojik değişimler kadının genel sağlık düzeyini etkilemektedir (3).

Afet sonrası üreme sağlığı hizmetlerindeki aksaklıklar; anne ve bebek ölümleri, ölü doğumlar, plansız gebelikler, isteyerek yapılan düşükler ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar gibi olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (4). Afetler sonrasında çadır kent veya konteyner kent gibi toplu yaşam alanlarında yaşayan

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik AD., edacangol@comu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-0645-9213

² Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik AD., emineeyazz@gmail.com, ORCID iD: 0009-0005-3964-4713

tadır. Bu nedenle, geçici sağlık birimlerinin kurulması, uluslararası kuruluşların desteğinin artırılması ve afet yönetim planlarında kadın üreme sağlığının önceliklendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hijyen ve menstrüel sağlık ürünlerinin dağıtımı, güvenli doğum hizmetlerinin sağlanması ve cinsel şiddete karşı koruma önlemlerinin alınması gibi uygulamalar afet sonrası kadın sağlığını koruyucu yaklaşımlar arasında yer almalıdır.

Kadınların afetlere yönelik bilinç düzeyini artırmak amacıyla gerçekleştirilecek eğitim ve farkındalık programları, onların kriz anlarında daha etkin rol almalarını ve sağlıklarını korumalarını sağlayacaktır. Ayrıca, afetlere yönelik hazırlanacak acil durum kitleri, kadınların temel hijyen ve sağlık gereksinimlerini karşılamada hayati bir rol oynayacaktır. Sonuç olarak, afet yönetiminde kadın üreme sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi, yalnızca bireysel sağlık sonuçlarını iyileştirmekle kalmayıp, toplumsal dayanıklılığı da artırarak cinsiyet eşitliğini ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir yaklaşım sunmaktadır. Bunun için olan çözüm önerileri şu şekildedir:

Sağlık Hizmetlerine Erişim: Afetlerde kadınların güvenli doğum, aile planlaması ve hijyen hizmetlerine kesintisiz erişimi sağlanmalıdır.

Hijyen ve Menstrüel Sağlık: Kadınların menstrüel hijyen ürünlerine erişimi kolaylaştırılmalı ve hijyen koşulları iyileştirilmelidir.

Cinsel Sağlık ve Şiddete Karşı Koruma: Cinsel sağlık hizmetleri sunulmalı ve cinsel şiddete karşı koruma önlemleri güçlendirilmelidir.

Psikososyal Destek: Kadınların afet sonrası ruh sağlığını desteklemek için psikolojik ve sosyal yardım hizmetleri sağlanmalıdır.

Acil Durum Kitleri: Kadınların sağlık, hijyen ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılayacak acil durum kitleri hazırlanmalıdır.

Eğitim ve Farkındalık: Kadınların afetlere hazırlıklı olmaları için afet öncesi, sırası ve sonrasında eğitim verilerek bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), (2012). *Afet ve acil durum yönetimi stratejik planı 2013-2017*, T.C. Başbakanlık.
2. World Health Organization. (2025), *Sexual and reproductive health and rights; An essential element of universal health coverage*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240000000>
3. Sağlık Bakanlığı. (2023a), *Afetlerde Sağlık Hizmetleri ve UMKE Bölge Koordinatörlüğü*; <https://ashgmafetacildb.saglik.gov.tr/TR-96263/afetlerde-saglik-hizmetleri-ve-umke-bolge-koordinatortorlugu.html>
4. World Health Organization. (2018), *Sexual and reproductive health during emergencies*.
5. Bükecik, E., Şahin, S., Abay, H., Kaplan, S., & Düzgün, A. A. (2019), Mülteci kadınlar ve üreme sağlığı: Sağlık hizmetlerine ulaşmalarını etkileyen faktörler, engeller ve çözüm önerileri. *Süley-*

man Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi; 10(4), 460–464.

6. Türk Tabipleri Birliği. (2023), *Deprem ve Sağlık Hizmetleri Raporu*.
7. UN Women. (2020), *The impact of COVID-19 on women*.
8. Ak, E. Y., & Aslan, E. (2024), Deprem ve kadın üreme sağlığı. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*; 10(1), 43–51.
9. Nishigori, H., Sugawara, J., Obara, T., Nishigori, T., Sato, K., Sugiyama, T., Okamura, K., & Yaegashi, N. (2014), Surveys of postpartum depression in Miyagi, Japan, after the Great East Japan Earthquake. *Archives of Women's Mental Health*; 17(6), 579–581, <https://doi.org/10.1007/s00737-014-0459-y>
10. Amarpour Mesrkanlou, H., Ghaemmaghami Hezaveh, S. J., Tahmasebi, S., Nikniaz, Z., & Nikniaz, L. (2022), The effect of an earthquake experienced during pregnancy on maternal health and birth outcomes. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*; 17, e157. <https://doi.org/10.1017/dmp.2022.132>
11. Nations, U. (2017), *Human health and adaptation: Understanding climate impacts on health and opportunities for action*; United Nations.
12. United States Agency for International Development. (2019), *Heat waves and human health; Emerging evidence and experience to inform risk management in a warming world*.
13. Centers for Disease Control and Prevention. (2022), *Infant and young child feeding in emergencies (IYCF-E) toolkit*; <https://www.cdc.gov/nutrition/emergencies-infant-feeding/introduction.htm>
14. Mudiyansele, S. R., Davis, D., Kurz, E., & Atchan, M. (2022), Infant and young child feeding during natural disasters: A systematic integrative literature review. *Women and Birth*; 35(6), 524–531, <https://doi.org/10.1016/j.wombi.2021.12.006>
15. Calderon-Rodriguez, C., & Noble, L. (2022), Infant feeding after a disaster. In *Breastfeeding: A guide for the medical profession*, (9th ed., pp. 695–703); <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-68013-4.00023-7>
16. World Health Organization. (2021), *Child and adolescent health in humanitarian settings; Operational guide: A holistic approach for programme managers*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/351255>
17. Savaş, N., Günay, T., İnandı, T., Yıldız, F., Erkoyun, E., Çamur, D., & Kılıç, B. (2023), Halk Sağlığı Uzmanları Derneğinin Hatay'da afet sonrası cinsel sağlık ve üreme sağlığı saha uygulaması. *Halk Sağlığı Araştırma ve Uygulamaları Dergisi*; 1(1), 88–93.
18. Kınıklı, S., & Cesur, S. (2020), Afetlerde enfeksiyon kontrol önlemleri. *Uluslararası Modern Sağlık Bilimleri Dergisi*; 1, 15–23.
19. Küçük, E. E. (2023), Aile planlaması. In *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Ansiklopedisi*; 17. bölüm.
20. Düger, Y., & Yaman, M. (2022), Doğal afetler bağlamında kadına yönelik cinsiyet temelli insan hakları ihlalleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*; 24(43), 931–952.
21. Beek, K., Drysdale, R., Kusen, M., & Dawson, A. (2021), Preparing for and responding to sexual and reproductive health in disaster settings: Evidence from Fiji and Tonga. *Reproductive Health*; 18, 1–13.
22. Larijani, H. A., Moslehi, S., & Dowlati, M. (2022), Identifying the preparedness components for sexual violence in natural disasters: A systematic review. *Medical Journal of the Islamic Republic of Iran*; 36, 158.
23. Le Masson, V., Lim, S., Budimir, M., & Podboj, J. S. (2016), *Disasters and violence against women and girls: Can disasters shake social norms and power relations?*
24. Arora, S. (2022), Intersectional vulnerability in post-disaster contexts: Lived experiences of Dalit women after the Nepal earthquake, 2015, *Disasters*; 46(2), 329–347.
25. Rahill, G. J., Joshi, M., Lescano, C., & Holbert, D. (2015), Symptoms of PTSD in a sample of female victims of sexual violence in post-earthquake Haiti. *Journal of Affective Disorders*; 173, 232–238.

26. Budhathoki, S. S., Bhattachan, M., Castro-Sánchez, E., Sagtani, R. A., Rayamajhi, R. B., Rai, P., & Sharma, G. (2018), Menstrual hygiene management among women and adolescent girls in the aftermath of the earthquake in Nepal. *BMC Women's Health*; 18, 18.
27. Kathuria, B., & Raj, S. (2018), Effects of socio-economic conditions on usage of hygienic method of menstrual protection among young women in EAG states of India. *Amity Journal of Healthcare Management*; 3(1), 40–52.
28. Aydın, A., Şirin Gök, M., & Çiftçi, B. (2025), A “quiet” need in the disaster of the century: A qualitative study on menstrual hygiene management. *BMC Public Health*; 25(1), 493. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-21499-9>
29. Sağlık Bakanlığı. (2023b), *Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi Birimi (UMKE)*; <https://ashgmafeta-cildb.saglik.gov.tr/TR-80255/ulusal-medikal-kurtarma-ekibi-birimi-umke.html>
30. Sağlık Bakanlığı. (2023c), *Afet ve Acil Durum Yönetimi Daire Başkanlığı*; <https://acilafet.saglik.gov.tr/TR,52865/afet-ve-acil-durum-yonetimi-daire-baskanligi.html>
31. UNDP. (2023a), *For a disaster-free future*; <https://stories.undp.org/for-a-disasterfree-future>
32. UNDP. (2024a), *UNDP annual report 2023; People and planet*. <https://annualreport.undp.org/people-planet/>
33. UNDP. (2024b), *UNDAC advisory board background paper 2024*. https://undac.un.org/sites/default/files/202502/Background%20paper_UNDAC%20AB%202024_0.pdf